

Autorka představuje tento žánr rozšířený hlavně v Itálii 16. století a předkládá dílčí analýzu básní zabývajících se obležením Rhodu roku 1522. Jaroslav Svátek dále podává ve velmi přehledném a dobře strukturovaném příspěvku výklad o špiónáži ve Svaté zemi a rozebírá cestopis české medievistické obci již známého Bertrandona de la Broquière, přičemž se zaměřuje na jeho vojenský plán tažení do Svaté země vypracovaný pro burgundského vévodu a na cestovatelovo vnímání Turků. Franco Cardini zevrubně analyzuje vztah města Florencie ke křížovému výpravám v 15. století a konstatuje pouze dílčí vzepětí jejího zájmu v souvislosti se snahami papeže Pia II., v jejichž rámci kancléř florentské republiky Benedetto Accolti sepsal prokřížácký spis s oslavou minulých úspěchů, který ovšem nevyústil v žádnou vojenskou aktivitu Florencie.

Bernard Doumerc podává ne zcela lehkým perem sepsaný výklad o společenském a politickém významu symboliky malířských cyklů v benátských *scuole* (sidlech náboženských bratrstev), a to především v době krize Serenissimy po porážce u Negroponte (1470) a následných vnitřních konfliktů na konci 15. století. Naopak svěží studie Catherine Gaullier-Bougassas předkládá křesťanský pohled na nepřítel, když rozebírá postavu Saladina a její proměny v pokračovaných *Chanson de Jérusalem* ze 13. století až po samostatný román o Saladinovi v próze z druhé poloviny 15. století.

Příspěvek Martina Nejedlého o lucemburské a české pasáži v románu o Meluzině Jeana d'Arras je určen převážně pro francouzské publikum (české může nalézt analýzu v autorově známé monografii). Václav Žurek zkoumá rozdílná pojetí křížové výpravy u Jana Lucemburského a Karla IV. Konstatuje, že u otce se mísily silný vliv a křížácká tradice francouzského kulturního prostředí a česká tradice pruských jízd (které se nakonec pro krále Jana staly kompromisní, ale i prakticky výhodnou alternativou, když *passagium generale* nebylo uskutečnitelné). Karel IV. naopak upřednostnil císařskou roli ochránce víry a diplomatické postupy před tažením ve znamení kříže. V posledním příspěvku porovnává Rafael Beltrán panovnickou symboliku Alfonse V. Aragonského se symbolikou užitou v katalánském rytířském románu *Tirant lo Blanc* a upozorňuje na výraznou vzájemnou shodu.

Publikace nejen obohacuje studium pozdně středověké literatury, ale rovněž prohlubuje poznání společenské a kulturní mentality konce středověku v křesťanském světě. V prvé řadě můžeme kvitovat, že mezinárodní rozměr fenoménu křížových výprav poskytl možnost ke

zpracování pramenů k jedné tematické v širším geografickém a kulturním horizontu.

JAN VOJTÍŠEK

Eva DOLEŽALOVÁ et al., *Juden in der mittelalterlichen Stadt. Der städtische Raum im Mittelalter – Ort des Zusammenlebens und des Konflikts / Jews in the medieval town. Urban space in the Middle Ages – a place of coexistence and conflicts*, Historický ústav AV ČR – Filosofía, Praha 2015 (= Colloquia mediaevalia Pragensia 7)

209 s., ISBN 978-80-7286-253-5 (HÚ), 978-80-7007-437-4 (Filosofía)

Anotovaná kniha přináší deset příspěvků z kolokvia, které bylo věnováno soužití křesťanů a židů ve středověkých městech. Tematické rozpětí je poměrně široké a ukazuje, že zvolená problematika ještě nabízí řadu výzkumných možností. Z městského prostoru mírně vybočuje první příspěvek Daniela Soukupa, jenž s využitím široké pramenné základny precizně analyzuje Kosmovu kritiku židovských konverzí za pogromů spojených s první křížovou výpravou. Martin Musílek v koncepčním zamyšlení pojednal vztahy mezi křesťany a židy na Starém Městě pražském, přičemž zpřesnil a korigoval starší názory na topografii a rozsah židovského osídlení. Stať přináší i důležité nové poznatky při analýze soupisu křesťanských dlužníků ze soudní knihy Starého Města, který je vydán v příloze.

Dvě studie se zabývají opětovným uváděním židů do měst po pogromech v polovině 14. století – Eva Doležalová shrnuje aktivity Jana Lucemburského a Karla IV. na celém území korunních zemí, David Schnur rozebírá situaci ve Wetzlaru v druhé půli 14. století a především hospodářské důvody, jež vedly k obnově židovské komunity. Rovněž dva příspěvky jsou věnovány finančním aspektům židovského působení ve městech. Lenka Blechová ukázala cestu k poznání finančních aktivit židů ve městech, která nemají ze 14. století dochovány příslušné městské knihy, Kroměříže a Olomouce. Analýzou vydaných pŕuhonných knih moravského zemského soudu a knih lenního soudu olomouckého biskupství identifikovala židovské finančníky z daných měst, jejichž působení doplnila o zprávy z dalších pramenů. Olomouci se věnuje rovněž Roman Zaoral, ovšem až v pozdější

době. Ve stručném příspěvku vycházejícím z nejstaršího známého židovského rejstříku, který byl již vydán J. Kuxem, nastínil hlavní okolnosti židovských úvěrových operací.

Studie Tamáse Visiho pokračuje v záslužném a náročném mapování rabínských pramenů ze středověké Moravy, Lenka Uličná se prostřednictvím tzv. kenaanských glos (jimž se věnuje nedávno vyšlá monografie, na které se autorsky podílela) dotkla v krátké stati židovského každodenního života. Řadu příspěvků uzavírají archeologická pojednání Petra Schneidera o nálezu brakteátů s hebrejským opisem u Mikulova a autorské trojice Tomasz Cymbalak, Veronika Staňková a Daniel Polakovič o výzkumu židovského hřbitova na Novém Městě pražském.

TOMÁŠ BOROVSKÝ

CÍRKEVNÍ A DUCHOVNÍ DĚJINY

Maximilian DIESENBERGER, *Predigt und Politik im frühmittelalterlichen Bayern. Arn von Salzburg, Karl der Große und die Salzburger Sermones-Sammlung*, De Gruyter, Berlin 2016 (= Millennium-Studien zu Kultur und Geschichte des ersten Jahrtausends n. Chr. 58)

507 s., ISBN 978-3-11-044117-8

Kniha Maximiliana Diesenbergera, jež vychází z habilitace obhájené na vídeňské univerzitě, je výsledkem kombinace šťastných náhod. Autorovi se před více než patnácti lety podařilo objevit zajímavý konvolut dosud nepovšimnutých sermonů z doby kolem roku 800. Ty vznikly v prostředí salcburské arcibiskupské kapituly vedené předním z rádců Karla Velikého Arnem. Stalo se tak v době, kdy procházejí komplexní proměnou diskursy (zjednodušeně řečeno) morálky a vlády v karolínském období a řeší se jejich praktické dopady. Zatímco nyní víme mnoho o tom, jak se tyto raně středověké koncepty utvářely a jak ovlivňovaly nejvyšší patra společnosti, mnohem méně detailně jsme informováni o jejich případných dopadech na místní elity, případně na poddané. A právě konvolut objevených sermonů nabízí cestu poznání procesů, jež vedly k šíření těchto idejí z center na periferii a do nižších sociálních pater.

Diesenberger zvolil zdánlivě jednoduchou cestu konfrontace pramenného souboru

s vládnoucím diskursem, jak se odráží v kapitulárních, knížecích zrcadlech nebo soudobé korespondenci. Nepřehledné množství často velmi roztržštěné sekundární literatury spolu s důkladnou znalostí pramenů nicméně pochopitelně vyžadovalo kombinaci minuciózního přístupu s bezpečnou znalostí historiografie a stavu bádání k dějinám karolínské doby, zejména pak k programu renovatia.

Autor nejprve čtenáře provádí okruhem osob okolo salcburského arcibiskupa Arna, bezpochyby nejlivnějšího reprezentanta karolínské moci v Bavorsku a jednoho z nejvýznamnějších soudobých politiků, církevních hodnostářů a podporovatelů kultury. Následně uchopuje problém strukturálně a zkoumá, jakým způsobem byl formulován ideál kazatele podle sociálního statusu a jak mohla fungovat kazatelská praxe. Dále se zaměřuje na místa, kde se kázání provozovalo, a zabývá se reflexí různých společenských jevů v analyzované sbírce; paralely a zdroje inspirace nachází v karolínském i starším písemnictví. Diesenberger si všímá kázání jako politického nástroje a intenzivně se věnuje i morálnímu a právnímu diskursu v rámci kazatelství – sleduje, jak do kázání proniká kritika úplatných soudců, krutosti soudního systému, přísah a křivopřísežnictví, problém míru a svornosti, případně otázky ještě obecnější (problém lakoty a dobročinnosti, zla, sociální hierarchie, veřejnosti). Důsledné hledání textových paralel, stejně jako znalost kontextu umožňuje Diesenbergerovi rozbít některé příliš přímočaré interpretace staršího bádání – např. *Vita Haimrammi* zde nevyznívá jako dokument politický v užším slova smyslu, ale spíše jako obecná kritika přísnosti až nemilosrdnosti soudobého soudního systému, a zároveň jako výzva k nápravě. Knihu uzavírá podrobné seznámení s rukopisem, jež dále doplňují údaje o dochování zde tradovaných textů v jiných rukopisech spolu s edicí vybraných textů.

Diesenbergerova kniha plní hned několik funkcí. Neznalci umožňuje seznámit se s klíčovými tématy karolínského nábožensko-politicko-morálního diskursu a obecně s karolínskou kulturou a mechanismy jejího šíření. Specialistovi nabídne podstatné zpřesnění představ o funkci kazatelství v rámci karolínských „opravných“ snah a obecně o komunikaci v rámci tehdejší kultury. Konečně z metodologického hlediska přináší kniha klíčové zjištění, nakolik jsou pro poznání karolínského období důležité i texty, které sice pojednávají o zcela jiné době, avšak byly za vlády Karlovců sepsány nebo aspoň nově redigovány.

DAVID KALHOUS